OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
Tekijänoikeusneuvos Viveca Still
p. 02953 30297
Hallitusneuvos Marco Grönroos
p. 02935 30217

MUISTIO
5.10.2016

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: Opetus- ja kulttuuriministeriön lausunto koskien HE 199/2016 vp 1. lakiehdotuksen 65 ja 66 §:n soveltamista kahden sopimuspuolen välisessä sopimuksessa olevaan yksittäiseen ehtoon

Sivistysvaliokunta on pyytänyt lakivaliokunnalta lausuntoa ehdotetun tekijänoikeuden yhteishallinnointia koskevan lain 65 ja 66 §:n soveltamisesta kahden sopijapuolen välisessä sopimuksessa olevaan yksittäiseen ehtoon. Ehdotetut säännökset koskevat markkinaoikeuden mahdollisuutta kieltää yhteishallinnointiorganisaatiota jatkamasta menettelyä tai käyttämästä ehtoa, joka on lain 35 § vastainen tai ns. tyyppikohtuuton. On ehdotettu, että asia käsiteltäisiin markkinaoikeudellisena asiana.

Opetus- ja kulttuuriministeriö lausuu asiasta kunnioittavasti seuraavan:

<u>Ehdotetun yhteishallinnointilain 65 ja 66 §:n taustoista</u>

Yhteishallinnointilain 65 ja 66 § liittyvät tekijänoikeuden ja lähioikeuksien kollektiivista hallinnointia koskevan direktiivin (2014/29) säännöksiin täytäntöönpanotoimenpiteistä.

Täytäntöönpanotoimenpiteiden osalta direktiivi edellyttää, että yhteishallinnointiorganisaatioilla on asianmukaiset sisäiset menettelyt oikeudenhaltijoiden ja toisten yhteishallinnointiorganisaatioiden valitusten käsittelyyn (33 artikla), vaihtoehtoiset riidanratkaisumenettelyt erityisesti sävellysteosten rajat ylittävien verkko-oikeuksien hallinnointia ja lisensiointia (34 artikla) sekä tuomioistuinmenettelyä (35 artikla) varten. Lisäksi direktiivi edellyttää yhteishallinnointiorganisaatioiden toimintaan kohdistuvaa viranomaisvalvontaa (36 artikla).

Nyt arvioitavien säännösten taustalla on ennen kaikkea direktiivin 35 artiklan 1 kohdan vaatimus siitä, että sekä voimassa olevat että *myös ehdotetut lisensiointiehdot* on voitava saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Direktiivin 16 artiklassa säädetään tarkemmin lisensioinnissa noudatettavasta menettelystä ja lisensiointiehdoista.

Lakiehdotukseen sisällytetyn säännöksen muotoilussa esikuvana on käytetty elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelystä annettuun lakiin (1062/1993) sisältyviä säännöksiä. *Edellä mainittu laki mahdollistaa myös ehdotetun sopimusehdon tai menettelyn viemisen markkinaoikeuden käsiteltäväksi.*

Kyseisen lain lähtökohta on myös verrattavissa yhteishallinnointilain lähtökohtiin: laki tulee lähtökohtaisesti sovellettavaksi tilanteessa, jossa heikommassa asemassa oleva sopijapuoli on erityisessä riippuvuussuhteessa vahvempaan sopijapuoleen.

Laki elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelystä koskee ainoastaan elinkeinonharjoittajien välisiä sopimuksia. Siinä olevat säännökset eivät olisi olleet direktiivin täytäntöönpanon näkökulmasta riittäviä, sillä myös yksityinen henkilö saattaa olla velvollinen hankkimaan luvan teoksen tai muun suojan kohteen käyttämiseen tekijänoikeuslain mukaan. Tästä syystä opetus- ja kulttuuriministeriö on pitänyt tarkoituksenmukaisena ehdottaa lakiin erityistä säännöstä, jota sovelletaan sekä luonnollisiin henkilöihin että oikeushenkilöihin.

Markkinaoikeudellisen kiellon oikeusvaikutuksista

Sivistysvaliokunnan lakivaliokunnalta pyytämä lausunto koskee käytännössä sitä, miten markkinaoikeuden asettama kielto vaikuttaa tai tulisi vaikuttamaan sopijapuolten väliseen sopimukseen ja sen yksittäiseen ehtoon.

Opetus- ja kulttuuriministeriö huomauttaa, että markkinaoikeudellinen *kieltoasia on pidettävä erillään riita-asiasta*. Kieltoasian lopputuloksena markkinaoikeus voi kieltää yhteishallinnointiorganisaatiota soveltamasta tiettyä ehtoa tai menettelyä. *Kielto on luonteeltaan tulevaisuuteen suuntautunut*, eli se koskee tietyn ehdon tai menettelyn käyttämistä *jatkossa*. Kiellolla ei tässä, kuten ei muissakaan markkinaoikeudellisissa kieltoasioissa, ole vaikutusta jo olemassa olevan sopimuksen tai sen ehdon pätemättömyyteen, eikä sillä ole myöskään muita oikeusvaikutuksia olemassa olevaan sopimukseen nähden.

Riita-asian oikeusvaikutuksista

Jos kysymys on voimassa olevasta sopimuksesta, olisi sopijapuolella mahdollisuus viedä sopimus tai sen ehto tuomioistuimen arvioitavaksi myös *riita-asiana*, kuten hallituksen esityksen perusteluissa todetaan (s. 89, 3. kappale). Riita-asioiden käsittelystä on säännöksiä jo nykyisessä lainsäädännössä, eikä siihen liittyviä säännöksiä ole sen vuoksi ollut tarpeen ottaa ehdotettavaan lakiin. Jos markkinaoikeus katsoisi yksittäisen sopimuksen sopimusehdon kohtuuttomaksi, ehtoa soviteltaisiin tai se jätettäisiin huomioimatta siten kuin oikeustoimilain 36 §:ssä säädetään. Riita-asian yhteydessä sopimusehto voi tulla arvioitavaksi myös yhteishallinnointilain 35 §:n näkökulmasta. Sen sijaan riita-asian lopputuloksena ei voi olla markkinaoikeudellisen kiellon tai uhkasakon asettamista.

Yksittäisen sopimusehdon arvioiminen markkinaoikeudellisessa asiassa

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää selvänä, että markkinaoikeus ei nyt ehdotettavien säännösten puitteissa eikä myöskään muissa voimassa olevaan lainsäädäntöön perustuvissa kieltoasioissa voi arvioida abstraktisia mahdollisia sopimusehtoja, vaan *arvioinnin kohteena on käytännössä aina jokin konkreettinen sopimus tai sopimusehdotus ja siihen sisältyvä yksittäinen tai useampi ehto.*

Riippumatta siitä, vaadittaisiinko ehdon kieltämistä 35 §:n vastaisena tai yleisesti tyyppikohtuuttomana, kohdistuisi kielto niin siihen markkinaoikeuden arvioitavana

olevaan yksittäiseen sopimukseen ja sen ehtoon kuin myös kaikkiin muihin olemassa oleviin tai vastaisuudessa aktualisoituviin vastaavanlaisiin sopimussuhteisiin.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää merkityksettömänä sitä, onko kiellon kohteena yksittäinen sopimus vai useampi (samansisältöinen) sopimus, sillä markkinaoikeuden kielto ei vaikuta yhden tai useamman olemassa olevan sopimuksen pätevyyteen.

Tulisiko kielto-asia ja riita-asia voida yhdistää?

Ehdotuksen mukaan markkinaoikeus voisi yhdistää kieltoasian ja riita-asian käsittelyn. Opetus- ja kulttuuriministeriön käsityksen mukaan markkinaoikeuden olisi lähtökohtaisesti ratkaistava kieltoasia ennen riita-asian käsittelyä. Opetus- ja kulttuuriministeriön käsityksen mukaan markkinaoikeus voi jo nyt yhdistää markkinaoikeudellisia asioita ja riita-asioita oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain nojalla.

Jos oikeusministeriö vaatii, että kieltoasiaa ja riita-asiaa ei pitäisi voida yhdistää, ei opetus- ja kulttuuriministeriö sinänsä tätä vastusta mutta toteaa, että perättäisten prosessien aloittaminen todennäköisesti pitkittäisi oikeusprosessia ja aiheuttaisi osapuolille ja markkinaoikeudelle lisäkustannuksia. Opetus- ja kulttuuriministeriö kuitenkin vastustaa sitä, että tässä tarkoitetut kielto- ja riita-asiat käsiteltäisiin *eri tuomioistuimissa*, koska asiat ovat luonteeltaan vahvasti tekijänoikeudellisia ja oikeusvarmuus tekijänoikeudellisten asioiden käsittelyssä toteutuu varmemmin, mikäli markkinaoikeus ratkaisee mahdollisimman laajasti luonteeltaan tekijänoikeudellisia asioita.

Voivatko ehdotetut säännökset johtaa hintasääntelyyn?

Opetus- ja kulttuuriministeriö huomauttaa, että ehdotetun yhteishallinnointilain 35 §:ssä säädettäisiin hinnoittelun perusteista. Jos käyttäjä pitää yhteishallinnointiorganisaation ehdottamia tariffiperusteita syrjivinä tai kohtuuttomina, olisi käyttäjällä oikeus viedä asia tuomioistuimen arvioitavaksi.

On kuitenkin tärkeää huomata, että markkinaoikeuden kieltoon ei voi sisältyä päätöstä tariffin määrästä. Mikäli markkinaoikeus arvioisi, että yhteishallinnointiorganisaation tariffi olisi 35 §:n säännösten vastainen, esimerkiksi suhteeton, kun huomioon otetaan 35 §:n 2 momentissa säädetyt seikat, ei markkinaoikeus silti voisi määrätä sopijapuolia noudattamaan vastaisuudessa jotain tiettyä yksilöityä tariffia.

Sen sijaan on mahdollista, että markkinaoikeus *riita-asian* käsittelyn lopputuloksena kohtuullistaisi tietyssä sopimussuhteessa sovellettua tariffia oikeustoimilain 36 §:n perusteella. Opetus- ja kulttuuriministeriön käsityksen mukaan sopimuksen kohtuullistamista oikeustoimilain 36 § perusteella hinnan osalta ei voida rinnastaa hintasääntelyyn.